

Nr. 32

2/1991

11. årgang

ISSN 0800-2347

ARVEN

MELDINGSBLAD FOR SANNIDAL HISTORIELAG

SEEKING A NEW HOME

Farvel til gamle Norge, velkommen til Amerika

I 1846 utvandret Tellef Olson (f. 1781) og hans kone Helje Christiansdatter Olson (f. 1777) til Amerika fra østre Hullerøya i Sannidal. Et av deres tippoldebarn, Cherle Stephenson, besøkte sammen med sin datter, Karen Marie, Sannidal sommeren 1990. De var da noen dager gjester hos familien Ek.

Da det viste seg at Cherle Stephensons mor, irsk-engelske Mary Dunlava (1893-1989), hadde skrevet en bok om utvandringen fra Sannidal i 1846, ble Historielaget og "Arven" koplet inn. Vi har velvilligst fått tilsendt et eksemplar av boka, som bærer tittelen "Seeking A New Home" ("På leiting etter nytt hjemsted"), og vi har fått lov til å gjengi det vi vil av den. Det skal vi gjøre i dette og de neste nummerne av "Arven". Forfatteren, Mary Dunlava, var gift med Clarence T. Tellefsen (1887-1930), oldebarn av Tellef Olson. Siden boka er skrevet på engelsk, har vi måttet oversette den, og språket bærer noen steder preg av dette. Mellomtitlene er satt til av "Arven"s redaksjon.

Koshkonong Valley

Tellef Olson, født i 1781, utvandret med sine to yngste sønner til USA i 1846. Tellefs eldste sønn og to døtre kom over med sine familiene seinere. De slo seg alle ned i Koshkonong Valley i Wisconsin hvor de fant muligheter for et sikkert utkomme. Det hadde de ikke hatt i landet de kom fra.

Den vakre dalen der Koshkonongelva renner, var først bosatt av indianerstammer. Deres høvding var Black Hawk. De kalte elva Koshkonong, et ord som betydder "ku" på deres språk. Indianerne var fornøyde og lykkelige inntil den hvite mann kom og bemerket seg deres land.

Våren 1836 kom William Murray Dennis til Koshkonong-dalen på utsikt etter et passende sted å lokalisere et nybyggersamfunn. Han kjøpte en del av området av myndighetene i Mil-

Våningshuset på østre Hullerøya i dag

waukee, og gradvis ble området tatt i bruk av de hvite europeerne. Byen som grodde opp her, fikk navnet Clinton.

Hva var det med beliggenheten av Clinton som tiltrakk seg de tidlige nybyggerne? Kanskje det var de gode mulighetene til å få tak i vann og skaffe seg vannkraft.

Livet i Sannidal i første halvpart av 1800-tallet

I 1836 bodde Tellef Olson og hans familie fremdeles i Norge, og livet der var hardt. Befolkingen hadde nesten fordoblet seg på tretti år. De fleste mennesker eide ikke egen jord, men jobbet som husmenn for storbøndene. Den jorda de leide, var ofte så full av stein at den var vanskelig å dyrke. De jordeiende bøndene hadde det også vanskelig, idet de måtte slåss mot gjeldsbyrder og skatter. Det var ikke arbeid til unge mennesker og ikke noe sted der de kunne få seg en god start i livet.

Kragerø var en havneby på østkysten av Norge innenfor Skagerrak. Tellef Olsons familie bodde på Hullerøya ("Hulderoin") utenfor fastlandet nær Kragerø. ("Arven"s anmerkning: dette at Hullerøya lå i skjærgården utenfor Kragerø var en misforståelse fra forfatterens side. Cherle Stephenson ble mektig forbaset da hun i fjer sommer fant ut at stedet lå inne i landet). Hullerøya var et utkantstrøk som ingen hadde gjort krav på, og der hadde mange jordløse familier slått seg ned og bygd sine små hus.

Tellef og Helje hadde bodd mange år på stedet, og deres familie hadde vokst betraktelig, og noen av barna hadde også giftet seg.

I tunet på østre Hullerøya i dag

Drømmen om et bedre liv i The New Land

Tellefs yngste sønn, Tjostolf, var ærgjerrig. Han hadde lyst til å dra til USA i håp om å få et bedre liv og bygge seg et hjem der. Han husket historien om de første norske emigrantene som seilte til Amerika. Båten de dro med, Restauration, forlot Stavanger i 1825 og nådde det nye landet etter fjorten uker. De kom til New York havn 9. oktober 1825. Det var en strabasiøs tur, og den lille båten deres var overlastet. Tjostolf og kjæresten hans, Maren, gikk fram og tilbake på kaia i Kragerø. Tjostof var aldri lykkeligere enn når han kunne se seilbåtene som satte av gårde ut i Skagerrak. Han hadde sett lengselsfullt ut over sjøen siden barndommen. Sammen med brødrene hadde han laget små båter og sluppet dem i havna slik at de kunne seile av gårde. Han drømte om å seile av sted for å besøke fremmede land en dag. Når han ble voksen, håpet han å seile til den nye verden langt vekk over sjøen. Han tilbrakte all fritida si på bryggene i Kragerø der han snakket med sjøfarende som hadde vært i dette landet. De fortalte ham historier om hva de hadde sett i Amerika: tømmer, fruktbar jord og store landområder for alle som ville ha. De sa det var arbeid til alle flittige og store muligheter for villige hender. Tjostolf lengtet etter å dra.

Tjostolfs far var Tellef Olson Hullerøya, og hans to eldre brødre og to søstre var gifte, men fant det vanskelig å tjene til livets opphold. Tjostolf var mer foretaksom og dristig enn sine brødre og søstre, men det var ingen muligheter for ham. Tjostolf og Maren ønsket å gifte seg og bygge et hjem på egen hånd, men han kunne ikke se for seg hvordan dette skulle kunne la seg gjøre i Norge. Han tenkte at hvis han dro til Amerika, kunne han finne seg arbeid og sette opp et hjem i dette muligheten land. Så kunne han dra

tilbake og hente Maren senere. Da Tjostolf snakket med Maren om planene sine, følte hun seg veldig stolt av ham, men hun var redd for at han skulle dra så langt vekk, og hun ba ham om ikke å forlate henne. Han roet henne ned ved å si: "Jeg kjenner mange sjøfolk som har gjort turen mange ganger og har kommet trygt tilbake og fortalt om sine erfaringer." Det var en nydelig vårdag i 1843 at Tjostolfs familie og Maren dro ned til havna for å si adjø til ham og ønske ham lykke til på reisen.

Forts. i neste nummer.

Tande 90 år

AVHOLDSSAKEN

Torkell Arnold Tande kom som sogneprest til Sannidal i 1931. Han var en ung mann med mange og allsidige interesser. En av hans sterkeste interesser var avholdssaken og hans omsorg, særlig for at ungdommen som vokste opp, ikke skulle komme ut på skråplanet og bli liggende under for rusdrikk.

Det var i tilknytning til Det Norske Totalavholds-selskap at han la ned det meste av sin arbeidskraft. Han var medlem av Kil Avholdslag, der han var formann noen år. Han ble også medlem av fylkesstyret og en tid var han nestformann i D.N.T.s landsstyre.

I sin forkynnelse og gjennom foredrag og kåserier holdt han fram at for å få et godt og lykkelig liv måtte en ikke la rusdrikk slippe til i livet sitt.

Dette hans engasjement har ført til at mange kan takke ham for at de ikke er blitt dratt med i et liv som ville ha ført til ulykke og nød.

På hans 90 års dag vil sannidølingene takke ham også for denne hans tjeneste for oss alle som var og er bosatt i Sannidal.

Einar Barland, Kjølebrønd.

11. september fyller T. A. Tande 90 år. Redaksjonskomiteen i "Arven" mener at dette må markeres. Vi vet alle at Tande har gjort mye på mange områder i Sannidal i de 60 årene det er siden han kom hit som sogneprest i 1931. Han var aktivt med i avholdssaken, startet speiderarbeidet, som sogneprest var han med i menighetsarbeidet, han var med å starte historielaget og var en foregangsmann når det gjaldt bygdetunet. Tande var svært politisk aktiv. Han var stortingsrepresentant for Venstre fra Telemark i hele 16 år, satt tolv år i Europarådet, en sesjon i FN og to år i NATO. På forespørrelse fra redaksjonskomiteen var det mange som ønsket å sende en hilsen til Tande på hans 90 års-dag.

Tilegnet "presten" fra "speidrane" i 1. Sannidal tropp

"... og når siden vi blir gamle
og er ferdig med å ramle,
omkring i ..."
(strofe fra en leirbålsang).

I Arven nr. 3/1987 forteller Anund Haugen og Torkell Tande fra speiderarbeidets spede begynnelse i Sannidal og i fra årene som fulgte.

Det var i 1934-35 at unnfangelsen fant sted ved at gutter fra Refsalen og Kil fikk lyst til å prøve dette ukjente og spennende som de hadde hørt om. God hjelp fikk de av ledere fra "byen" i starten. I Kragerø hadde speiderarbeidet da vært drevet i 16 år alerede. Torkell Tande som da var sogneprest i Sannidal så verdien i at slike ungdomsaktiviteter kom i gang og hadde mye for seg og nølte ikke med å ta lederansvaret for det videre arbeidet. Dette var i 1936 - et arbeid som senere skulle vise seg å være ved uten avbrudd i mange år.

1. Sannidal tropp ble stiftet og tilsluttet Norsk Spei-

Her er et bilde som er tatt i 1939-40 ved Speiderhytta som lå i heia over forsamlingslokalet "Gimle" ved Sannidal stasjon. Fra venstre ser vi Edvard Enggrav, Kristoffer Lofthaug, Torkell A. Tande, Halvor Støyl, Lars Solum, Bjørn Uberg, Asbjørn Torsen, Eilev Solum, Leif Jarandsen, Kjell Holt, Knut Mindrebø, Lars (Lasse) Uberg og Reinhardt Enggrav. Bildet har vi fått låne av Aron Lindquist, Heistad.

derguttforbund 1. 2. 1938, så det tok noe tid fra unnfangelse til registrert fødsel.

Helt fra tida da gutteflokkene med speiderskjorte og knebukse var å se på farten i Sannidal, til langt ut på femtitallet, var "presten og speiderne" et kjent trekk i bygdebildet.

Torkell Tande var ikke ukjent med "speidern" da han tok fatt med dette arbeidet i Sannidal i 1936. Som ung gutt hadde han vært med i 1. Sandefjord tropp i flere år.

Vi som fikk gleden av å være med helt fra 11-12 års-alderen har mange opplevelser og gode minner å tenke tilbake på fra kameratskap i patrulje og tropp, og fra de mange forskjellige turer og leirer. I egen-skap av sin prestestilling nøt Tande høyelig respekt hos oss gutter. Han hadde en fast hånd om ledelsen. For oss gutter; en ubegripelig ordenssans. Ingenting var overlatt til tilfeldighetene. Alvor var alvor, lek var lek. Ingen av oss fikk mén av å respektere voksne folk - snarere det motsatte. Men han var en av oss allikevel. Tok sin tørn ved grytene når vi var på leir. Dirigerte skramleorkester og var med i lystig lag. Grep sjeldent inn om det til tider kunne gå ganske livlig for seg, gutter seg imellom. Han stortrivdes blandt gutter. Foreldrene følte seg trygge ved at deres "håpefulle" var i trygg forvaring og de fikk være med på mange spennende opplevelser. Forholdet til hei-mene var således alltid det beste i Sannidal.

I 1954 måtte Torkell Tande møte på stortinget i Neri Valens sted og der ble han som fast representant i 4 stortingsperioder. Blant de mange andre gjøremål han hadde i heimbygda i årene som fulgte etter 1954, rakk han også å gi en hånd med i speider-troppen, og

det satte vi som drev arbeidet videre stor pris på.

På loftgangen i prestegården malte Tande like etter at han hadde overtatt prestebetet i 1931 et stort bilde på brannmuren, som viste bonden på Mo som går og pløyer på "Storåker", kjerka vises i bakgrunnen. Under bildet skrev Tande: "Har haand du lagt på Herrens plog, da se dig ei tilbake".

Når Tande skulle ta fatt på sitt nye kall var det en styrke å VÆRE BEREDT på nye oppgaver som ventet på ham, men han la nok enda dypere tanker i motivet og i disse orda. For å bruke det samme bildet har vi lov til ved et 90 års-jubileum å vende blikket bakover å takke for den store innsatsen, ikke minst med speider-arbeidet.

Tande er påskjønnet med "Den hvite hederslilje", av Norsk Speiderforbund for stor innsats for speider-saken.

Vi skulle gjerne ha gitt Hilda Tande et hedersbevis. Hun som i alle år stod bak og støttet opp og på sin hjertelige og lune måte gjorde så mye for oss.

Vi slutter oss så gjerne til alle dem som gratulerer med den 11. september.

Aslak Lofthaug.

Presten Tande

Det å fortelle om Tande som prest i Sannidal er LETT og VANSKELIG. Lett fordi der er meget og mange år å fortelle fra, vanskelig fordi en kanskje glemmer noe vesentlig. Mange av de som var med-arbeidere i menigheten er borte. Vi tar med noe vi minnes.

Tande kom som nyutdannet teolog til Sannidal i 1931. Han kom med ungt pågangsmot, han fikk bruk

for det, eventuelle vanskeligheter taklet han nensomt.

I hans tid som prest ble kirken restaurert, bl. a. nye vinduer. Kirkegården ble stykke for stykke jevnet og sådd til. Dugnad av kirkeværgé og andre sannidøler, gjør at vi idag har en vakker kirkegård. Tande hadde sikkert en hånd med i dette. Menighetsbladet startet tidlig i hans prestetid og holder på enda.

Mange har minner fra konfirmasjonsfestene i prestegården 3. juledag. Utflyttede sannidøler holdt han god kontakt med. Det var Sannidalslag i Sandefjord og Oslo. Konfirmantene hadde i mange år Oslo-tur med Sannidals-laget som verter.

Tande var prest i Sannidal i 40 år. Han hadde vikarprester endel år, men han var likevel flere måneder i året i Sannidal. I disse 40 år er forandringsene store. Bl. a. veiene. Skulle han på sykebesök eller i sognebud i utkantene, var det ofte ski vinters-

tid, eller å gå på barmark. Hest og slede var vanlig der det var veier til det. Bil kunne bare brukes på gode veier sommertid.

Han hadde mange gudstjenester i Bedehusene i utkantene. Alle gravferder gikk dengang fra hjemmen, mange steder var det ikke veier. Prammer, stier og isen vinterstid ble brukt. Ofte var han med på minnesamværene i hjemmene etterpå. Det var et ganske strabasiøst liv den gang. Likevel var han svært ofte med på fester og basarer i Bedehusene. Det var mange av dem også. (Fra en basar i Kjølebrønd kom han hjem med penger i buksebretten).

Det var også vanlig den gang at presten med frue var med i brylluper. Mange har gode minner om det. Det hendte jo at det ble dissens i enkelte ting i Sannidal. Da var Tande den som ikke gikk av veien for å be om undskyldning og få ordnet opp.

Tande har fått som nådegave å tale (og skrive). Det

TANDE SOM LÆRER I 1931/32 Vi har her et bilde som viser Torkell Tande som lærer ved fortsettelsesskolen på Rinde i skoleåret 1931/32. Skolen ble holdt i 2. etasje i våningshuset på den gården som Thorvald Kristensen i dag driver. Den gangen ble gården drevet av Martin Bufjell. Det var Jul Lindheim som startet med fortsettelsesskolen og hadde de fleste fagene. Tande var lærer i religion og samfunnsfag. Karen Dobbe hadde håndarbeide med jentene. Av navner på de som gikk på skolen har vi fått tak i følgende: Hildur Høgmo, Aslaug Jensen, Lilla Solli, Ingebjørg Limoen, Asta Eikehaug, Esther Moe, Ingerid Løvås, Signe Breivang, Gjertrud Isaksen, Tyra Bosvik, Inga Holtane, Solveig Tveitereid, Margot Stensland, Lars Eikenes, Aage Solli, Einar Grana, Gudmund Pedersen, Aslak Eikehaug, Finn Gundersen, Ivar Breivang, Fredrik Mostad, Klaus Nilsen Haugen og Knut Lønne. Ved å ringe til noen av dem som er med på bildet har vi fått tak i disse navnene og Lars Eikenes kunne huske alle.

virker så klart og lett for oss andre. Fra Kallarbergstevnets første år minnes folk hans tale i årevis. Han fikk nåde til å formidle budskapet slik at de da ble hensatt til Genesaretsjøen på Jesu tid.

Utrølig mange i Sannidal har også kunnet glede seg over brev og hilsner til årmålsdager. Også i årene etter han sluttet som sogneprest. Hans interesse for hele mennesket. Fortid: røtter, nåtid: "En sunn sjel i et sunt legeme", og hans forkynnelse om en fremtid, det kristne håp, gikk hånd i hånd og gav oss i menigheten trygghet og takknemlighet.

Hans mange venner i menigheten ønsker lys og glede over 90 års dagen og dagene videre.

Og en hjertelig takk, Tande.

E. S., Menighetslem.

Tande og Historielaget

I Arven nr. 2/81 1. årgang hadde vi en omtale av Tande ved hans 80 års dag og en oppsummering av hva han hadde vært for Historielaget. Den gangen var vi for sent ute med gratulasjonen, men ved 90 årsdagen vil vi forsøke å komme ham i forkjøpet. Datoen er som kjent 11. september.

Vi i Historielaget gratulerer hjerteligst med dagen og takker for alt han har gjort for laget gjennom 50 år. Historielaget ble stiftet i 1942 og kan feire sitt 50 års jubileum i 1992. Tande var en av stifterne i laget og var dets første sekretær. Seinere ble han formann og var dette i en årekke. I tillegg til de sakene Tande arbeidet med i de første årene i laget, fortsatte han og de øvrige i styret og samle de bygningene vi har idag. Sannidalsfilmen ble også ferdig først i 50-årene på Tandes initiativ. Han kommenterer også filmen.

Neste store oppgave Tande hadde for Historielaget var å få til et skrift om krigsårene i Sannidal 1940-45. Tande ble spurt og han fikk med seg Aslak Eikehaug og Kristoffer Einertsen. De to siste var områdesjef og våpensjef i heimevernet. Tande var bygdas ordfører ved krigsutbruddet i 1940 og han hadde kontakt med Heimefronten også utenfor bygda. Tande måtte rømme fra prestegården og var i lengre tid i "dekning" på gården Strat. Han samlet da stoff som senere kom til nytte i arbeidet med heftet "Sannidal i krigsårene 1940-45".

I det hele har Tande i alle år vært interessert i alt som skjer i Sannidal. Han har levert mye stoff til Arven og har sikkert mer å komme med i tiden framover.

Historielaget ønsker ham hjertelig til lykke med 90 årsdagen 11. september og ønsker ham mange gode dager i fremtiden.

Fr. Th.

Berg - Kragerø Museum

En korrigering av Carsten Hopstock

I Arven nr. 31, januar 1991 har Tommy Østland et innlegg om Berg - Kragerø Museum, som dessverre inneholder et par feil som jeg tillater meg å korrigere.

Henriette Homanns gave var av så stor betydning for kommunen, at den på mange vis kan sidestilles med Jens Lauersens legat av 1763, og vil på sikt få tilsvarende betydning. Derfor bør omtale av hennes gave være korrekt.

Henriette Homann (1866-1943) var en velstående dame da hun satte opp sitt testamente 24. oktober 1927, men på grunn av skjebnens tilskikkelse var det gått tilbake med hennes formue ved hennes død i 1943, da testamentet skulle etterfølges. Henriette Homann testamenterte ikke alt hun eiet til Skåtøy kommune alene, men til de to kommuner Kragerø og Skåtøy i forening "eller en av disse, hvis nogen av dem ikke vil modtage Gaven, for at derved kan dannes et Grundlag og Begyndelse til en Samling eller et Museum . . ." - Som punkt 2 skjenket hun samtidig hele sin gård Berg i Skåtøy kommune til samme museum, en eiendom på nær 600 mål skog og dyrket mark, og bebyggelse bestående av to våningshus og uthus. Eiendommen ligger midt i distriktet med bilvei og lang strandlinje, og med en fin park. - Når jeg nevner dette er det fordi det rommer atskillig mer av interesse for almenheten enn at gaven "bestod av flere hus og mange gamle gjenstander". Det var en fantastisk gave!

Innboet til Henriette Homann på Berg var usedvanlig rikholdig og omfattet meget verdifulle samlinger av møbler, malerier og portretter, glass, sølv, porselein, lントøy og dekke tøy m. v., som det knapt var maken til i miles omkrets. Det meste av dette hadde Henriette Homann arvet fra sine dyktige og rike forfedre Homann og Bjørn. I tillegg hadde hun kjøpt en del eldre saker på auksjoner i distriktet.

På grunn av en viss tilbakegang i Henriette Homanns økonomi på slutten av hennes levetid, og det faktum at den tyske okkupasjonsmakt konfiskerte eiendommen straks etter hennes død i 1943, og behandlet både innboet og gården meget slett, fortonet gaven seg ikke så flott som den fortjente. Det var vel noe av grunnen til at Skåtøy kommune takket nei, og Kragerø måtte overta alene. - Museets første styreformann, brukseier Tellef D. Schweigaard (1877-1952) tok et kjempeløft også økonomisk, blant annet ved å bidra privat med store beløp for å få det hele på pote.

Oslo, den 21. 2. 1991.

Carsten Hopstock
førstekonservator.

Gaver til Bygdetunet i 1990

I årsberetningen for historielaget 1990, offentliggjort i det forrige nummeret av "Arven", hadde dessverre tre av gavene til bygdetunet falt ut.

Dette var:

- innholdsoversikt for "Vestmar" 1887, gitt av Håkon Finstad,
- pengeskap fra Sannidal kommune, gitt av Kil Vel,
- våpencontainer fra 1945, gitt av staten, ved Forsvaret.

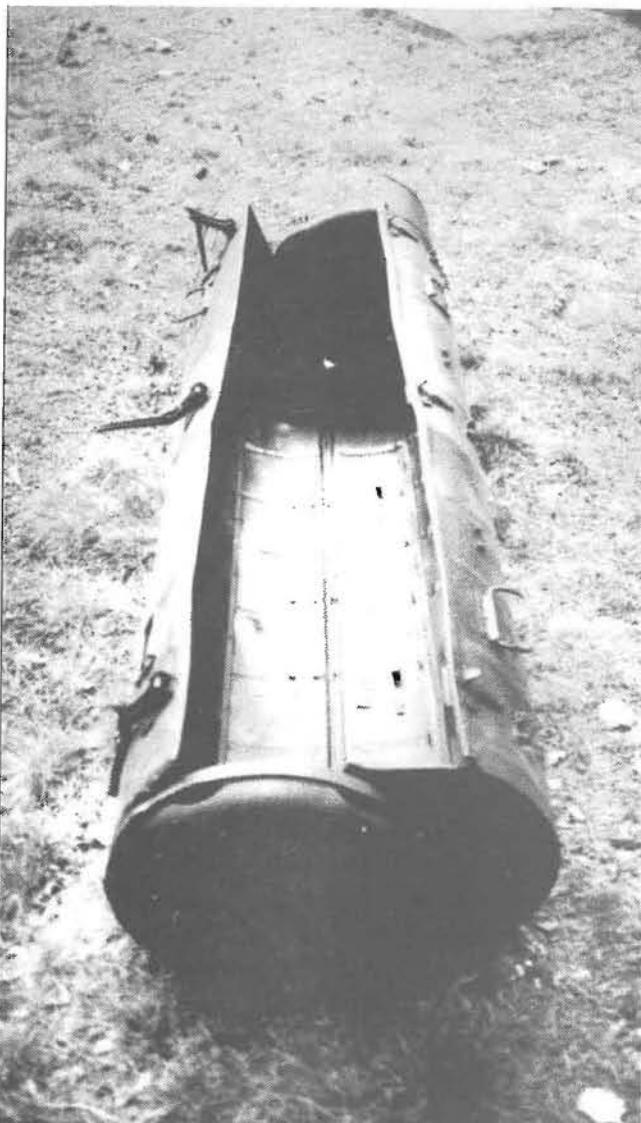
VÅPENCONTAINER

Denne ble overlevert Sannidal Bygdetun i juli i fjor av Håkon Brødsjø og Gunnar Grunnsund. Containeren stammer fra et engelsk flyslipt 20. februar 1945 over Kroken. To fly slapp denne natta til sammen 32 containere inneholdende ammunisjon og våpen, som seinere på vinteren ble brukt til sabotasjehandlinger i Kragerø- og Drangedalsområdet. Ti mann fra Kragerø og Drangedal tok imot forsendelsen, tømte containerne for sitt viktige innhold og senket de tomme containerne i Måvann i Kroken.

I fjor sommer stilte så tjue mann opp på "dugnad" og hentet containerne opp fra vannet igjen, spylte dem reine og gjorde dem klar til lagring for ettertida. Forsvarsmuseet på Akershus fikk de fleste, men Berg - Kragerø Museum tok imot to og Drangedal og Sannidal Bygdetun en hver.

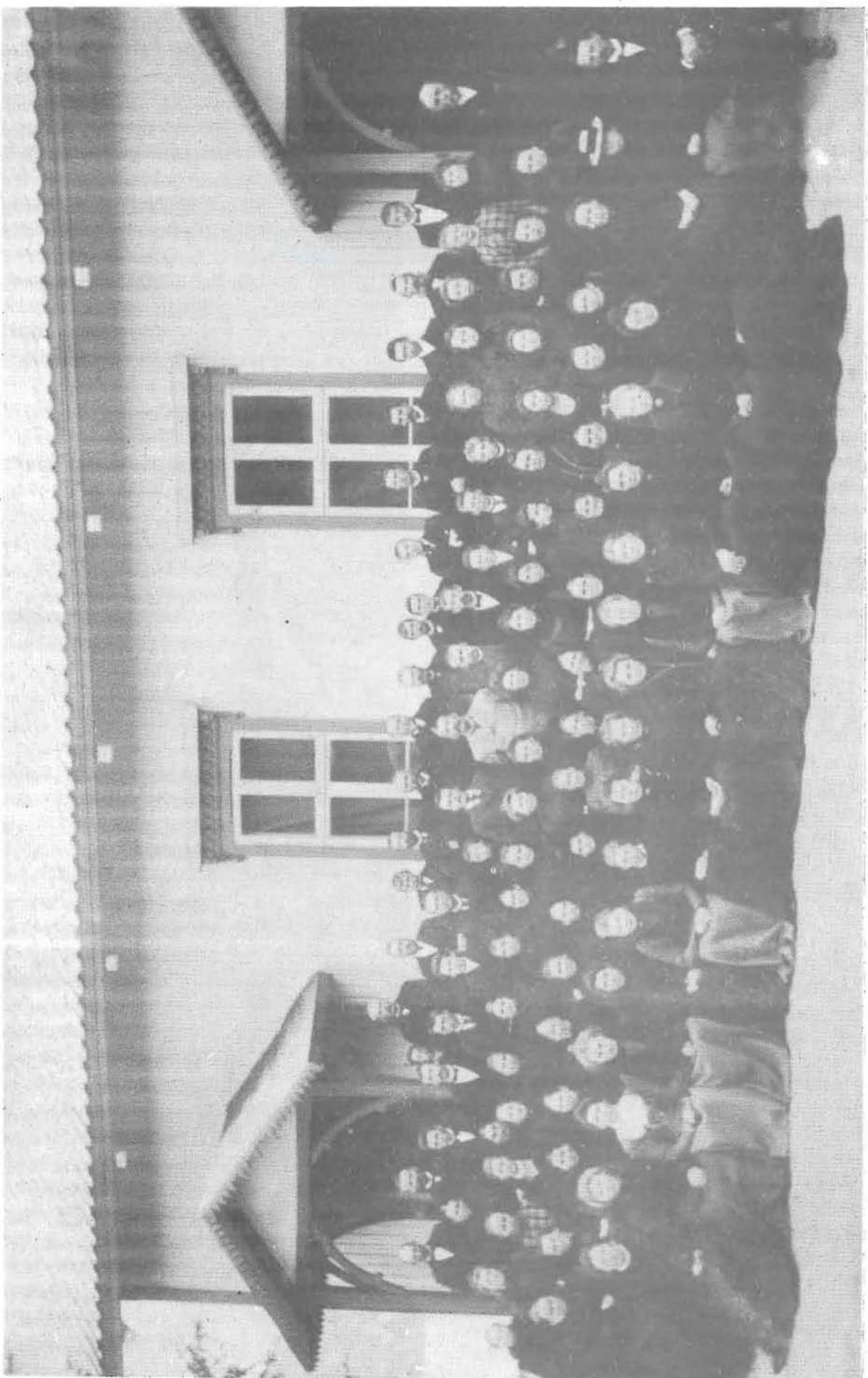
Sannidal Bygdetun mangler gjenstander fra krigstida. Derfor var dette en meget viktig tilvekst til våre samlinger.

R. G.

Containeren i åpen (t.h.) og lukket (under) tilstand.

Kil Bedehus er 100 år

25. oktober 1891 ble det holdt innvielsesfest for det nye bedehuset i Kil. Etter en vekkelsesperiode i 1880-årene kom behovet for et eget hus i Kil krets. Grunnen ble gitt av Asborg Menstad. Sveinung Johnsen bygde huset og sto som låntager, med Ch. Holt, Jens N. Farsjø og Lars Lindheim som garantister. Bildet, på motstående side, er tatt utenfor Kil bedehus i 1901-02, i forbindelse med en vekkelse som kom etter at en ung predikant kom hjem fra Amerika. Han het Jakob Olsen og var utdannet Baptistprest. De første møtene ble holdt på Solum fordi bedehuset var stengt for andre menigheter. Men pågangen ble så stor at de måtte ta bedehuset i bruk.

Det har ikke vært mulig å få tak i navnene på alle på bildet, men noen har vi. Det er i første rekke fra venstre: nr. 2 Tomine Støen, nr. 10 Pauline Støen, 11 Johanne Rinde, 15 Johanne Humlestad. 2. rekke fra

venstre: nr. 1 Johanne Menstad, 3 Ingeborg Johnsen, 5 Lovise Torsdal, 8 Vina Rinde, 9 Maren Vik, 10 Ingeborg Torsen, 11 Anne Haralsen.

3. rekke fra venstre: 7 Johanne Lofthaug, 8 Maren Kristiansen, 9 Maren Johnsen, 11 Maren Menstad, 13 Trine Brattøy, 14 Anne Johnsen, 15 Kristiane Svang, 16 Gina Svensen, 17 Asborg Menstad, 18 Ingeborg Klungland. 4. rekke fra venstre: 10 Jakob Olsen (predikanten), 11 Jon Sveinungen, 12 Gunnar Sveinungen, 16 Jens Støen, 17 Mathilde Malmhaug, 21 Åsta Dobbedal, 22 Ole Støen. 5. rekke fra venstre: 3 Jørgen Rinde, 5 Torstein Torsdal, 6 Sveinung Johnsen, 8 Halvor Fjelstad, 9 Knut Jørgensen, 11 Ole Hegna, 12 Gustav Kristiansen, 13 Tor Aasulfsen og 15 Tarald Litangen.

Er det noen som har flere opplysninger om bildet vil vi gjerne høre det.

Sannidal i gamle brev (4)

Statsarkivet i Oslo. Bratsberg len og amt (1556- 1844). Pakke nr. 278 "Brev fra lensmennene 1809". Brev dat. Farsjø 7/3-1809 fra lensmann Niels Halvorsen Farsjø til amtmannen i Bratsberg. Om skyssforsømmelser i Sannidal. Transkribert 27/3 1989 av Håkon Finstad.

S.T.

Hr. Amtmand og Kammerjunker de Løvenskiold til Fossum

Efter Deres Høivelbaarenheds ordre til mig af 4de dennes har ieg af Knud Dobbe, Knud Skarvang og Iørgen Ødefield bekommet følgende Forklaring: Knud Skarvang sagde at hans Hæst ikke længere kunde gaae føre Læsset, formedelst en skade i det Eene Been, som han forhen i Vinter havde faaet og da blev saa ilde igien saa han siden den Tid ei har kunet kome af Stalden, dette ærklærer Knud Dobbe at være rigtig sandt.

Knud Dobbe siger at da han allerede var til sagt at kiøre gods næste Onsdag fra Humlestad til Bræcha som han gjorde, saa kunde hans Hæst ei udholde det; og ligesaa lidet Tiden tilstrække for ham at komme hjem og forrette den 2den Transportskyds, og da de

havde kiørt saa langt ind i Bamble syntes de ei at Bamlingerne kunde ganske frigettes for at ogsaa kiøre kornet.

Iørgen Ødefield, der lod sin Dreng skydse, sagde at han ei viste anden Aasag end at drengen saa de andre lægge af og ikke heller kunde den lille Hæst gaa saa lang Vei med saa stort Læss.

Dette er deres Egen troværdige undskyldning; den største Aarsag til denne uorden, er at de i Bamble ei være med at skydse og derfore troede de som skydsede at de ikke burde længere.

Angaaende de paaklagedes Forfatning da er Knud Dobbes saavidt Velstaaendes, Knud Skarvang lidt mindre; men lejlændingen Iørgen Ødefield er i meget usle omstændigheder og helseløs.

Saasnart ieg modtog Deres Høivelbaarenheds ordre at 22 f.m. fik ieg ordre af Lensmanden i Bamble at skaffe paa Ødegaarden hver Mandag og Torsdag 54 Hæster, og da han ikke siger hvorhen skal skydes, og ingen af Bamble kommer med, troedes det at det skulde skiftes Skyds i Bamble, og da Sannickedahl ei alleene kunde bestride denne Skyds saa bad ieg Lensmanden i Drangedahl om hielp af hans Sogn hvilket ogsaa kom den 24de febr., same dag med Ses sionen i Kiil til mig ordre fra Lieutenant Hanson at

skaffe hver Søndag og Onsdag fra Humlestad 52 Hæster til Bræcha. Saa var det at Hr Foged Plesner beordrede mig og Peder Marcusen at see dette paa beste maade opfyldt.

Og først til den 5te Marts fik ieg vide at der skulde skydses fra Humlestad til Stathelle, og da begjærede af Lensmand Evensen det halve Antal Hæste hvoraf kuns fremkom 13.

Nu er Kornskydsen for saavidt forbie, og det kan vist ikke meere have hindret Drangedøllerne, end mange i Giærestad og Bamble der liger lige saa langt fra Postveien og i Landet som en stoer deel af Drangedahl, og da der i same Uge har gaaet 2de Korntransporter og 2de Fangetransporter, foruden megen anden skyds, saa at Reisende har medtaget Hæste fra

Gierestad Sogn og til Bamble og igien fra dette og til ...., hvilket ieg har seet da ieg hver Transportdag har været paa Humlestad og Ødegaarden for at hielpe til befordringen - og de af Drangd har derfore skydset med os og ikke for os. - At det uden disses hielp baade til Kom- og Fangeskydsen havde været umulig at befodre, ligemed at vestre og østre Sogner der har langt større antall Hæster, det tilstaaer Bønderne at Drangedahl selv.

Farsiøe den 7de Marts 1809

Underdanigst

N. Halvorsen

(Påskrift på brevets første side: "Til Pastor Schytte den 8 April").

AFSKEDSSANG

*til min Broder i Anledning
hans Udvandring til Amerika*

En Afskedssang skal lyde,
Hvad jeg i Tanken bar,
Da du Farvel man byde,
Jeg her beskrevet har.
Jeg ønsker dig tillykke
Udi dit Fremtids Haab,
At den dit Liv maa smykke,
Det er mit Hjertes Raab.

Farvel da kjære Broder!
Farvel fra elsket Hjem!
Jeg ønsker Held og Goder
Før dig paa Reisen frem.
Skjønt Munden monne tie,
Den dag du Afsked tog,
Jeg Reisens Held dig vied,
Mens Hjertet stille slog.

Trofast Gud beskjærme
Dig i det fjerne Land!
Ulykken dig kan nærme
Saavel paa Land som Vand;
Men har du Gud i Tanker,
Hvorhen du end mon gaa,
Thi mange er de Banker
Vort Livsskib støder paa.

Gid du et Hjem maa finde,
Som dig behage kan;
Men Slægtkabsbaand vil binde
Dig til dit Fødeland.
Vist kan du ikke glemme
Din Fader og din Mo'r,
Blandt hvem din første Stemme
Udtalte sig i Ord.

Nei Slægtkabsbaand ei brister,
Om du bortfjernet er,
Du ei det bort kan vidske,
Fra Slægt og Venner kjær.
Det vist i Tanken bindes,
Naar man er reist afsted,
Hvor man paa Jorden findes,
Det vil dog være ved.

Didhen, hvor du vil drage,
Vel langt bortfjernet er,
Og Reisens mange Dage
Kan bringe mangt Besvær,
Naar den med Held er saret,
Og du er naaet frem,
Fortæl det paa Papiret
Og send det til os hjem.

Velkommen Gjest du bliver
Hos Søster og hos Bror,
Naar Hilsens Haandtag lyder
Med Gjensyns Glæde stor.
Naar Slægtninge sig skiller,
Saa fjernt paa vide Jord,
Af Glæde Øjet triller
Ved Mødets første Ord.

Den Dag du Afsked toge,
Fra Hjemmet drog Afsted,
I min Erindring stode,
Hvad forhen og er sked,
Da vore Sødkend' ilte
Ud paa den samme Sti,
Det Haab hos mig da tvilte,
At Gud vil staa dem bi.

Udspredse sig paa Jorden,
For at opsoge Brød,
Beskikket det er vorden,
Og saa Guds Stemme lød,
Men lydes Herrens Vilje
Af os i Troens Aand,
Vort Liv den svage Lilje
Staar trygt i Herrens Haand

Siden vi denne gangen starter en serie om utvandring til Amerika, har vi valgt ut et av Peder Jacob Thomassens dikt som handler om nettopp dette:

REFERAT

fra årsmøtet i historielaget 21. februar 1991. "Jeg er imponert over at vi klarer å samle så mange, når 100 mennesker i disse influensatider" slo formannen fast da historielaget avviklet sitt årsmøte i Samfunnshuset. Han ønsket velkommen og orienterte om kveldens program. Han fortalte også litt om arbeidet i laget. Arkivet er nå kommet inn i nytt rom og nå gjenstår arbeidet med sortering og få satt alle gamle protokoller fra Sannidal kommune på plass og i system. Laget arbeider også med dataregistrering av historiske kilder, samt flere store arrangementer.

Så ble årsberetningen lest opp og godtatt. Regnskapene for historielaget, bygdetunet og "Arven" ble lest opp. En kommentar fra medlemmene om assuransen på bygdetunet ble tatt opp og forklart. Regnskapene ble deretter godtatt.

Valget gikk strykende. Ingen tillitskrise. Formann, kasserer og styremedlemmer sto på valg. Alle stilte til gjenvang.

En lang, god kaffe- og pratepause var innlagt, serveringen er førsteklasses. Loddsalget gikk også godt.

Tre blomsteroverrekkelser for god innsats i laget ble tildelt. Olaug Nerdahl, Sigrid Tveitereid, og Gerd Holt (se bildet under).

Grønåsen viste lysbilder fra bygdetun-dagene i 1988 og 1990. Gunnar Aabøe viste eksempler på datamaskinenes bruk i ættegransking. Den letter jo arbeidet fantastisk. Det er kunsten å mate maskinen så en kan lese resultater. Trekningen ble foretatt og formannen takket for frammøtet og man sang Sannidals-sangen til avslutning.

Sekr.

ARVEN

VALGET

Stryret i Sannidal Historielag:

Ragnar A. Grønåsen (formann), Per Aabøe (kasserer), Reidun Heldal (nestformann), Signe Torsdal (sekretær), Betzy Halvorsen (styremedlem). Vararepresentanter: Olav Dalen, Knut Asbjørn Skarvång, Ingebjørg Lindheim og Olav Tveitereid.

Redaksjonskomiteen for "Arven":

Oddvar Tobiassen, Ragnar A. Grønåsen, Frithjof Thorbjørnsen, Liv Grønåsen (kasserer).

Bygdetunkomiteen:

Ole Wastøl (formann), Kjellfrid Enggrav, Kari Nyland, Åsmund Mostad, Lars Moen, Sigurd Eikehaug, Alf Bakken.

Jan Torsen og Petter W. Baann går ut.

Festkomiteen:

Ingfrid Dalen (formann), Eli Hegland, Kai Oddaker, Håkon Fuglestveit, Asborg Farsjø, Lisbeth Lønne, Kristi Karlberg og Kari Olsen. Varamenn: Elfrid Fjellheim, Tordis Eikeland, Isak Wåsjø og Åge Johnsen.

Grendemenn:

Helle: Ingeborg Jensen, Refsalen: Tordis Bosvik, Vadfos/Kammerfoss: Nils Eikehaug, Kil: Arna Holte/Gerd Holt, Holtane: Isak Wåsjø/Åsmund Mostad, Kjølebrønd: Olaf Skarvång, Farsjø: Gerd Moe, Mo: Ingvald Halvorsen.

Revisorer:

Kåre Barland og Knut Asbjørn Skarvång.

Valgkomiteen:

Arvid Hegland, Nils Wastøl, Åsmund Mostad.

"Gå til Ryes Brigade"!

Lærerik rusletur med Historielaget langs Postveien fra Fossen til Øygården

En hard og sjenerende vind til tross stilte rundt 80 personer i fin sol til "rusletur" 2. pinsedag. Ruta gikk fra Farsjø stasjon, eller Vestre Fossen som det het i gamle dager, over Fossebrua, forbi Østre Fossen og Damkjerr via Fossebakken til Ødegård (Øygården), der Ella og Finn Auræn tok hjertelig imot hele følget til rast i tunet.

Guide på turen var Olav Tveitereid, som innledningsvis fortalte om Postveiens historie. Postvesenet ble opprettet i 1647, og Postveien anlagt som kjørevei i 1689. Da fulgte den traseen Auræn-Øygården-Lands verk-Haugholt-Tveitereid-Holtane gjennom de østlige delene av Sannidal. Men p.g.a. den lange ferjestrekningen over til Tveitereid ble veien ca. 1820 lagt om slik: Øygården-Fossen- Holtane.

Den første bruva over ved Fossen mente Tveitereid var bygd rundt 1840, og han hadde en meget interes-

sant historie å fortelle om mannen som var mester for de fine bru karene, som man enda lett kan se. Mannen var offiseren Olaf Rye, opprinnelig fra Bø i Telemark. Rye deltok i krigen mot svenskene sommeren 1814, men etter inngåelsen av unionen med Sverige samme høst, nektet han å avgelge ed til svenskekongen og forlot Norge for å gå i dansk tjeneste. Der utmerket han seg flere ganger, sist gang i 1849 da han gjennomførte historiens første nattangrep ved Fredericia og på den måten jaget opprørerne i den slesvig-holstenske krig ut av Danmark. Under denne kampen falt han. I Fredericia er det reist to minnesmerker over Olaf Rye, og han feires ved en seremoni i byen hvert år. Danskene har laget uttrykket "GÅ TIL RYES BRIGADE!" etter ham. Det brukes som uttrykk for å falle i tapper kamp.

Denne mannen var det som rundt 1840 stod som ansvarlig for byggingen av brukene til Fossebrua.

Turdeltakerne ved Fossebrua. Et av de gamle brukene sees i bakgrunnen.

Turfølget er kommet fram til Ødegård.

Ryes bror, Johan Mathias, var veiingeniør, og han har antagelig gitt Olaf dette arbeidet som "sommerjobb"!

På veien forbi Østre Fossen fortalte Tveitereid om Farsjøbygda i nær fortid, med butikker, skole, levende gårdsbruk og kraftstasjon. Alt dette sørget for en mengde lokale arbeidsplasser, som for det allermeste er borte i dag. Foredragsholderen satte et stort spørsmålstegn ved det hensiktsmessige i denne utviklingen.

Langs Postveien stod fra 1850-årene telegrafstolpene tett i tett. En direkte telegraflinje fra Kristiania til Kragerø ble åpnet i 1855. Vi så på et meget godt bevart fundament for en slik stolpe ved å ta en liten avstikker fra veien.

Etter en god matpause utenfor det praktful le våningshuset på Øygården, fortalte Tveitereid litt om stedsnavn i distriktet. Han avsluttet med å oppfordre jaktlagene i bygda til å notere ned gamle stedsnavn og på den måten hjelpe Historielaget med et svært viktig arbeid!

Med på turen var også Birger Aase fra Telemark Veikontor, og han kunne fortelle at det var lite penger til restaurering av gamle veiminner, men noe ble gjort hvert år, og turen ville også komme til Sannidal en gang. Og etter sikkert: dette er et uhyre viktig kulturhistorisk arbeid.

Hvordan var det egentlig å ferdes på den gamle veien? Vi vil her ganske kort sitere biskop i Kristiansands stift, J. Storm Munch, som i 1825 skrev: "Man opdager at Alfarveien er en elendig Bygdevei. Den er belagt med Kampesten og gjennemfuret av dype Hjulspor; Grøfterne ved Siden er opfyldt, Bakkerne og Kleverne er uden Fyld, med dybe Render i Mid-

ten; Rækværk er ikke anbragt hvor Veien gaar ved Afgrundsdyb eller ved Sjø og Kjær osv. Veien er saa slet som muligt".

Vi kan også nevne at da Kragerø Eidsvoldsrepresentant reiste av gårde i april 1814, brukte han hele fem(!) dager bare til Holmestrand, "formedelst Førets Slethed".

Som avslutning på turen overrakte formannen en gave til Olav Tveitereid for innholdsrik orientering og til ekteparet Auråen for gjestfri mottagelse. Begge fikk "Rugga", formgitt omkring 1900 av Teodor Kittelsen og Kragerøs nyeste, originale souvenir.

Turdeltakerne begav seg deretter på tilbaketur; den yngste var ett år, den eldste over 75!

R. G.

Gjestgiverskiltet fra 1824 som fremdeles henger på Ødegård. Kom det opp i forbindelse med at veien ble lagt om Fossen?

Skytterbilde fra ca. 1920

Bildet på side 15 har vi fått låne av Alf Bakken og er sikkert tatt i forbindelse ved et skytterstevne på Rinderød som var Sannidal Skytterlags bane på den tiden. Noen av de som er med på bildet har vi fått navn på, og det er: i første rekke fra venstre nr. 2 Oskar Fostveit, 4 Tor Dalane, 5 Ola Lille-Østerholt, 9 Olaves Dalane og 11 Ragnvald Fuglestvedt. I 2.

GAVER TIL "ARVEN"

I tiden fra 1/2-91 til 25/8 er det kommet inn følgende gaver til "Arven":
S. M., Kongsberg 50,-. A. L., Høistad 100,-. S. R. G., Kragerø 100. C. E., Kragerø 50,-. N. T., Kragerø 100,-. O. L., Kragerø 50,-. N. J. L., Larvik 100,-. T. L., Helle 50,-. E. B., Helle 100,-. I. T., Sannidal 100,-. F. L., Kragerø 100,-. L. E., Kragerø 100,-. N. K. T., Stathelle 100,-. T. M., Helle 50,-. K. H., Sannidal 50,-. A. M., Sannidal 100,-. K. E., Vennesla 100,-. J. A., Kragerø 100,-. E. S., Kragerø 100,-. A. I., Kragerø 100,-. B. S., Skien 50,-. K. M., Stavanger 100,-. J. I., Helle 100,-. Hog A. S., Helle 100,-. O. B., Kragerø 100,-. L. E., Kragerø 100,-. I. P., Sannidal 75,-. M. og R. K., Sannidal 100,-. A. N., Sannidal 100,-. N. H., Sannidal 50,-. I. K., Kongsberg 100,-. R. Aa., Oslo 100,-. A. S., Ødeg. Verk 50,-. O. D., Sannidal 100,-. K. Aa., Sannidal 50,-. I. T., Kragerø 50,-. M. S., Kragerø 50,-. J. N., Drangedal 50,-. M. og J. S., Sannidal 150,-. K. H., Sannidal 50,-. T. Aa., Sannidal 100,-. R. M., Sundebru 100,-. H. S., Kragerø 100,-. H. J. R., Sannidal 100,-. A. E. (?), Sannidal 100,-. E. M., Sannidal 100,-. M. G., Jomfruland 50,-. L. R., Nodeland 100,-. E. L., Nodeland 100,-. Statens Vegvesen, Telemark, Skien 200,-. Å. S., Kragerø 100,-. K. L., Sannidal 150,-. T. D., Kragerø 100. Sannidal Husmorgruppe 500,-. P. L., Helle 50,-. Kragerø Sparebank 2.000,-. T. W., Kragerø 50,-. E. N., Sannidal 50,-. J. L., Kragerø 50,-. H. N. H., Gjøvik 50,-. A. F., Canada 200,-. K. B., Sannidal 50,-. R. S., Kragerø 100,-. B. H., Kragerø 30,-. K. L., Canada 100,-. O. J. T., Helle 50,-. S., Sannidal 100,-. D. H., Stabbestad 100,-. R. K., Ødeg. Verk 100,-. E. D. J., Arendal 100,-. H. M., Kragerø 100,-. I. A., Kr. sand S. 100,-. T. T., Bostrak 100,-. J. B., Stabbestad 200,-. A. L., Jønkjøping 100,-. K. K., Sannidal 100,-. H. G., Sannidal 100,-. E. H. S., Sannidal 100,-. S. W., Fosser 100,-.

(Vi har fulgt postnummer ved oppgivelse av stedsnavn).

Vi sier tusen takk for gavene!

rekke fra venstre: 5 Ole Liane, 6 Peder Tellefsdal og 8 Theodor Bråtane.

I bind III av Bygdebok for Sannidal og Skåtøy på sidene 448-453, står det om skytterslra i distriktet. Vi gjenngir her hva det står om Sannikdal Skytterlag. Den 3. juni 1912 ble det på nytt stiftet et skytterlag med Knut Eikehaug som formann og med 52 medlemmer. I 1913 ble John Aabøe formann. Laget tilhørte Aust-Agder skyttersamlag og arrangerte det året fylkesstevne med ca. 200 deltagere. Stevnet gikk over to dager. Laget hadde bane på Rinderød og betalte 40 kroner pr. år i leie. Det var oppsatt 4 skiver på hvert hold, 600, 300, 200 og 100 meter. Telefon var lagt opp. I 1915 ble John Aabøe samlagsmester i Aust-Agder under samlagsstevnet på Dølemoen, Vegårshei. Laget hadde mange gode skyttere.

I dag, i 1991 har vi også et aktivt og godt skytterlag i Sannidal som også har fått en samlagsmester i Grenland skyttersamlag. Det er Øyvind Enggrav. Og på Landsskytterstevnet i år ble Isak Melby fra Sannidal vinner av klassen veteran-A.

Sett av tid til Historielagets høstfest

fredag 27. september i Samfunnshuset.
Førstekonservator Carsten Hopstock, velkjent for alle sannidøler, holder lysbildeforedrag over emnet: "Dagligliv i Romerriket/Rom på Jesu tid".

Dette er noe å se fram til!
Dessuten blir det en markering av T. A. Tandes 90-årsdag.
Bevertningen blir som vanlig førsteklasses.
Alle er hjertelig velkommen!

FRA STYRET!

Vi minner om atheftet "Sannidal i krigsårene 1940 til 1945" utgitt av Sannidal Historielag mai 1985, fortsatt er tilsalgs hos historielaget. Heftet er på 65 sider og koster kr. 50,- + eventuell porto.

"ARVEN" utgis av Sannidal Historielag

Redaksjonskomité:

Frithjof Thorbjørnsen, tlf. 99 02 86

Ragnar Grønåsen, tlf. 99 22 16

Oddvar Tobiassen, tlf. 99 21 20

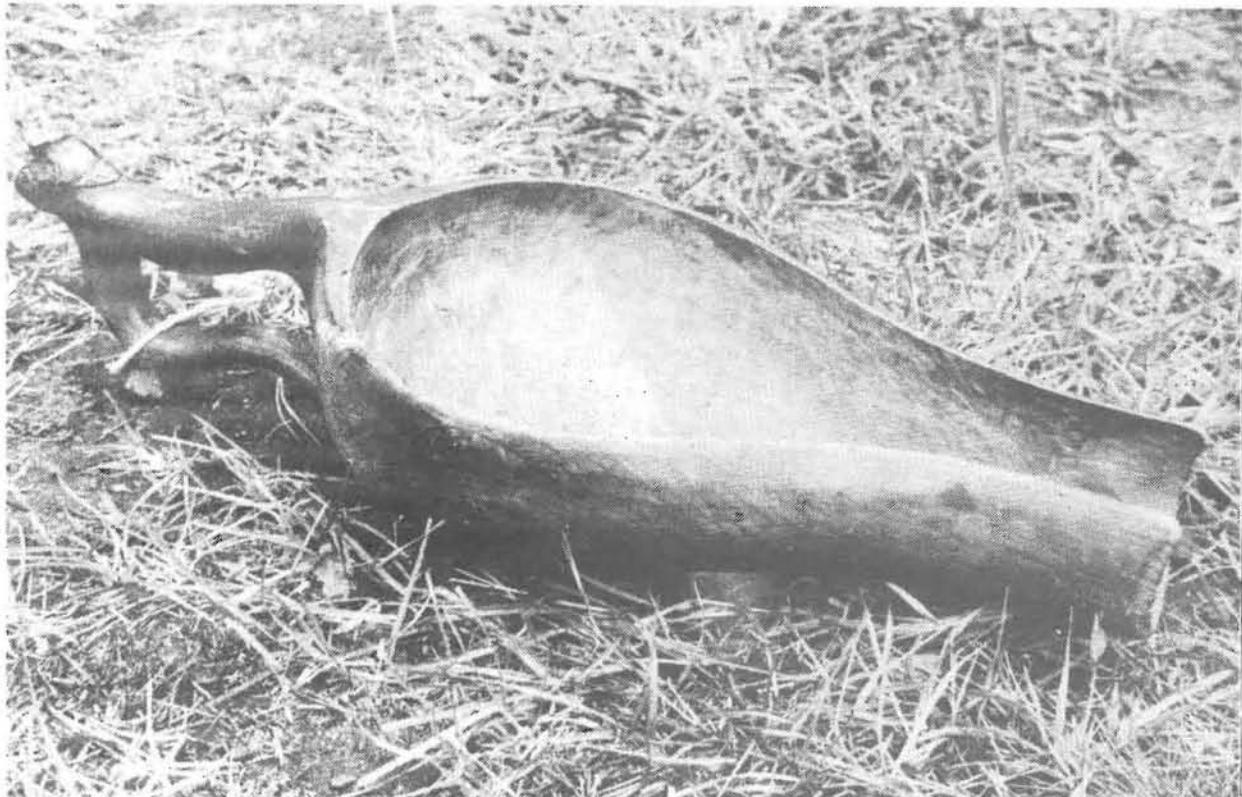
Kasserer: Liv Grønåsen, tlf. 99 22 16

"Arven"’s postgirokonto nr.: 5347729

Glimt fra Sannidal Bygdetun (17)

MELØSE

På veggen i gangen i Heglandshuset har det i en god del dr hengt en litt uanselig gjenstand, som vi kanskje har en tendens til å gå forbi i vår "jakt" på mer iøynefallende ting. Denne gjenstanden er imidlertid meget vakkert utformet, og vi burde absolutt ta oss tid til å studere den nærmere. Dette er ei øse skåret ut i ett stykke bjerk. Som man ser, er den laget i pæreform. Foran har den en åpning eller "tut" til å helle melet over i en skinnsekk e. l. Håndtaket ser ut til å være formet som en løve. Bunnen på øsa er flat, og det er skåret inn et bladverk og bokstavene S L. Meløsa ble gitt som gave til Bygdetunet av Nils Lervik i Kammerfoss for mange år siden.

R. G.

Kragerø Aksidenstrykkeri A.s

STINES BAKKE 4 – 3770 KRAGERØ
TELEFON: 03- 98 12 38

- ★ Trykksaker
- ★ Stempel
- ★ Kontormøbler

Vi kopierer Deres sanger og hjelper med å sette dem opp på vårt moderne dataanlegg.